

Kirja-arvio

Lauri Paltemaa

Kiinan media harppoo maailmalle

Luostarinen, Heikki (2017). *Kiinan median suuri harppaus*. Helsinki: Into Kustannus Oy, 449 s.

Heikki Luostarinen on kirjoittanut hyvin ajankohtaisen ja kiinnostavan kirjan Kiinan median viime vuosien kehityksestä ja erityisesti Kiinan ulkomaanmedian muutoksesta. Aihe on merkittävä, sillä Kiinan geopoliittisen nousun osana myös sen mediayritykset ovat 2010-luvulla yrittäneet aktiivisesti vallata alaa kansainvälisessä mediakentässä. Syy tähän on Kiinaa hallitsevan kommunistisen puolueen tekemä linjaus päästä eroon läntisestä ylivallassa kansainvälisessä tiedonvälityksessä ja siten päästä kertomaan itsestään ”hyviä tarinoita” globaaleille yleisöille. Ilmiö on tärkeä ja sen luonne on syytä ymmärtää myös Suomessa. Mitä Kiinan nousu myös tässä suhteessa meille merkitsee ja miten meidän tulisi suhtautua siihen? Luostarisen kirja antaa ilmiöstä kaivattua faktatietoa, jonka pohjalta jokainen voi oman perustellun käsityksensä rakentaa.

Luostarinen rajaa tutkielmansa aiheeksi Kiinan ulkomaanmedioiden kehityksen ja nykyisen merkityksen. Päästäkseen käsiksi näihin teemoihin Luostarinen kuitenkin esittelee ensin Kiinan valtiojohtoisen mediajärjestelmän ja siihen elimellisesti liittyvät propagandan ja sensuurin. Koko kirjan rakenne perustuu vastauksen tarjoamiselle johdannossa esitetyille tutkimuskysymyksille. Luostarinen rajaa tarkastelunsa Kiinan ulkomaanmediaan, koska ei itse pysty käyttämään kiinankielisiä lähteitä. Tosin paikoin esitys lipsuu ehkä huomaamatta koskemaan myös Kiinan kotimaan mediaa, propagandaa ja sensuuria. Se ei ole suuri ongelma, sillä Kiinan propaganda on hyvin yhdenmukaista kielestä riippumatta – englanniksi kirjoitettu on ehkä vain hieman luettavampaa. Kieli onkin tärkeä osa kiinalaista politiikkaa, sillä Kiinan kommunistinen puolue on aina uskonut siihen, että maailmaa johdetaan kielen avulla. Jos ihmiset saadaan sisäistämään puolueen määrittelemät tavat käsitteellistää asiat, heidät saadaan myös toimimaan oikein puolueen haluamalla tavalla. Siksi jo Mao Zedong, joka itse oli taustaltaan journalisti, totesi, että aina kun kommunisti puhuu ihmisille, hän tekee propagandatyötä, ja siksi kommunistien tulee olla tarkkoja käyttämänsä kielen suhteen. Tämä näkemys ohjaa vielä nykyäänkin kommunistisen puolueen suhdetta mediaan eikä Kiinan ulkomaanmedia ole poikkeus tästä säännöstä.

Luostarisen kirjasta saa käsityksen, että Kiinan ulkomaanmedia on paperitiikeri. Järjestelmä, joka on näin jäykkä, korruptoitunut, ylhäältäpäin säännelty, eikä edes ymmärrä kovin hyvin yleisöään, ei tunnu vielä olevan suurikaan uhka lännelle, vaikka Kiina

onkin panostanut ulkomaanmedioidensa kehittämiseen huomattavasti. Maa voi nykyisillä menettelytavoillaan löytää lännestä lähinnä vain oman ”faniyleisönsä”, onhan Kiina ”ei-USA” aivan kuten Venäjä, jota osa läntistä mediayleisöä fanittaa maan journalismin tason heikkouksista piittaamatta. Kuten Luostarinen myös osoittaa, Afrikka voi olla Kiinan valttikortti tässä kisassa. Hän analysoikin Kiinan mediaoperaatioita Afrikassa erinomaisesti. Kiina saattaa myös pystyä valjastamaan edukseen läntisten mediayhtiöiden suurimman heikkouden eli ahneuden. Hollywoodin elokuvatuotannoissa on jo nyt selkeä trendi muokata käsikirjoituksia Kiinan sensuuriviranomaisille sopiviksi. Luostarinen ei sitä kirjassaan mainitse, mutta sensuurisäännökset muun muassa kieltävät Kiinaan leviykseen tulevista ulkomaisista elokuvista kiinalaiset pahikset. Tulevaisuudessa tulemekin näkemään yhä enemmän kiinalaisia sankareita valkokankaillamme ja suoratoistopalvelussamme – siis Kiinan pehmeän vallan airuita Hollywoodin kautta kierrätettynä. Kiinan toiminnan tarkkaileminen ja sen toimintatapojen tunteminen on tärkeää juuri siksi, että tämä muutos tulee kirjaimellisesti olohuoneisiimme ja älypuhelimiiimme, vaikka emme koskaan seuraisi ”Voice of Chinaa”.

Luostarisen esitys Kiinan ulkomaanmedian noususta 2000-luvulla ja siihen vaikuttaneista tekijöistä on miellyttävää luettavaa. Luostarisen kirjoitustyyli on sujuvaa ja hänen lakoniset toteamuksensa ovat usein hyvin osuvia. Hän on löytänyt myös joitain todellisia helmiä, kuten sen, miten pääsihteeri Xi Jinpingin poliittisen ajattelun kuningasteema, ”Kiinan unelma”, ja Kiinan ulkomaille suunnatun pehmeän vallan rakentamisen kampanjan keskeiset teemat ovatkin alun perin amerikkalaisen konsultin kynästä. Kirja on erittäin informatiivinen ja perustuu laajan tutkimusaineiston haltuunottoon sekä joiltain osilta Luostarisen omaan empiiriseen tutkimukseen. Luostarisen tausta propagandan ja journalismin tutkijana näkyy erityisesti näiden teemojen vahvana ja asiantuntevana käsitteilynä.

Arvostelussa kuuluu kuitenkin tarjota myös kritiikkiä. Tämä kirjan osalta se liittyy erityisesti Luostarisen paikoin ristiriitaiseen tapaan esittää tuloksensa. Luostarinen esimerkiksi toteaa, että Kiinan median ”on ollut vaikea sopeutua uuteen viestinnän maailmaan” (s. 129), mutta toisaalta hän osoittaa, miten Kiinan mediatoimijat ovat rakentaneet laajan ja vaikuttavan verkoston globaalisti ja virtuaalisesti. Niinpä Kiina kuvataan taitavaksi toimijaksi, joka systemaattisesti kasvattaa ulkomaan mediatoimintojensa resursseja ja kykyä, mutta samalla todetaan kiinalaisen journalismin taitotason olevan yleisesti matala ja poliittisen ohjauksen tukahduttavan siitä luovuuden ja kiinnostavuuden. Yhtälailla kirjan Afrikkaa käsittelevässä osiossa epäillään Kiinan maanosaan suuntaaman mediakampanjan tehokkuutta ja samalla kuitenkin kuvataan China Global Television Network Africa poikkeuksellisen tehokkaana toimijana maanosan kontekstissa.

Tämä kirjan piirre selittyy ehkä sillä, että Luostarisen kirjoitustyyli on esittää aikaisemman tutkimuksen tuloksia ja haastateltaviensa lausumia sellaisenaan paikoin hyvin referaatinomaisesti useinkaan pyrkimättä synteesiin tai edes väittämien ja tutkimustulosten uskottavuuden keskinäiseen vertailuun. Nyt useissa kohdissa kirjaa tutkimustuloksia vain kirjataan peräkanaa. On toki niin, että kirjassa kuvattavat ilmiöt ovat monesti monimutkaisia ja niistä voi perustellusti olla monta mieltä, mutta kirjoittajan vastuulla olisi tarjota keinoja arvioida esitettyjä väitteitä ja tuloksia. Luostarinen myös käsittelee Kiinan tutkimuksessa kehitettyjä kiinalaisen poliittisen päätöksenteon selitysmalleja varsin yliolkaisesti, josta seuraa se, että lukija ei pääse perille siitä, kuka tai ketkä Kiinan mediapolitiikassa toimivat taustalla ja millä vaikuttimilla. Nyt vain epämääräinen ”Kiina” tekee sitä ja tätä. Lähtökohtaisesti Kiinan politiikan keskeinen toimija on kommunistinen

puolue, jolla on oma propagandatyön ja sensuuriviranomaisten rakenteensa ja niillä toimintatapansa, jotka tunnetaan kohtuullisen hyvin. Propagandaviranomaiset käskyttävät kiinalaisia mediayrityksiä suoraan ja viranomaisilla on omat edustajansa näissä yrityksissä valvomassa käskyjen toimeenpanoa – joskus yritysten itsensä maksamina. Sensuurisäännöksiä vuodetaan nettiin säännöllisesti ja usein niitä myös käännetään englanniksi. Näitä resursseja ja tutkimustuloksia olisi ollut hyvä käyttää enemmän.

Kirja olisi myös pitänyt toimittaa hieman tiheämmällä kammalla. Nyt teos käsittelee paljon asioita, jotka eivät Kiinan ulkomaanmedian roolin selvittämiseen mitenkään kuulu, kuten vaikka sinänsä kiinnostavaa ”sosiaalisen luoton” teemaa tai Kiinan kansallista jalkapallon kehitysstrategiaa. Myös päätösluku olisi pitänyt harkita uudelleen. Nyt se ei vedä löydöksiä yhteen vaan vie keskustelua yhä uusiin teemoihin, mikä ei ole toimiva ratkaisu yli 400 sivun teoksessa, jossa lukija toivoo lopussa tärkeimpien löydösten kertaamista ja vetämistä yhteen. Valitettavasti kirja myös vanhenee nopeasti, sillä Kiinan ulkomaan mediakenttä elää jatkuvasti. Esimerkiksi juuri tätä arvostelua kirjoittaessa ilmoitettiin Kiinan ulkomaanmediayhtiöiden fuusiosta uuden ”Kiinan ääni” -nimisen (Voice of China) kanavan alle. Tälle asialle Luostarinen ei tietysti voi mitään.

Puutteineenkin kirja on kokoisuutena arvokas lisä suomenkieliseen yhä varsin niukkaan Kiinaa koskevan tutkimuskirjallisuuden tarjontaan ja kuuluu kaikkien Kiinan mediasta ja politiikasta kiinnostuneiden hyllyyn. Kirjaa voi suositella jokaiselle, joka on kiinnostunut Kiinan puoluevaltion ja median välisestä suhteesta, propagandasta, sensuurista ja Kiinan ulkomaan median viime aikojen kehityksestä sekä Kiinan median toiminnasta erityisesti Afrikassa ja Hongkongissa. Kirjan jokainen luku on erinomainen katsaus omasta teemastaan ja sellaisenaan kelvollinen luettavaksi myös erillään muista.